

Stanisław Tadeusz OLEJNIK
Wieluńskie Towarzystwo Naukowe

Wspomnienie o ks. Profesorze Janie Związku

Przywróć nam Panie, staroświeckich ludzi,
Z krzemienią piersią i duszą stalową,
Niechaj ich z trumny Twój rozkaz obudzi,
Niech w oczy spojrzą i przemówią słowo,
Abyśmy mogli, choć raz, choć z daleka
obaczyć w życiu wielkiego człowieka

Władysław Syrokomla

W moim długim już życiu dane mi było spotkać na swej drodze wielu wspaniałych ludzi, którzy nie tylko wnieśli swój wkład do polskiej nauki i kultury, ale też byli autorytetami moralnymi dla Polaków w latach wielkiej próby. Byli wśród nich, m.in.: prof. Aleksander Gieysztor – wybitny historyk, długoletni prezes Polskiej Akademii Nauk, dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie, prezes Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM); prof. Jan Szczepański – socjolog, rektor Uniwersytetu Łódzkiego; prof. Stanisław Lorenz – dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie, prezes Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM); prof. Jan Legowicz – wybitny polski filozof; prof. Waldemar Michowicz – b. prorektor Uniwersytetu Łódzkiego; prof. Konrad Jażdżewski – jeden z ojców polskiej archeologii, członek PAN, długoletni dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, czy wreszcie Mój Mistrz – Roman Kaczmarek – długoletni dyrektor Archiwum Państwowego w Łodzi, a następnie Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi.

Do rzędu osób, które na zawsze zapisały się w mej pamięci, należy również ks. prof. zw. dr hab. Jan Związek – długoletni dyrektor Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej, profesor uniwersytetu częstochowskiego. Nawiązana przed kilkudziesięciu laty znajomość w częstochowskiej Almae Matris przekształciła się w długoletnią, serdeczną przyjaźń. Silne więzy tej przyjaźni wzmacniały nie tylko wspólne zainteresowania naukowobadawcze, ale też to, że obaj byliśmy synami

ziemi wieluńskiej, wywodziliśmy się z ubogich chłopskich rodzin, obaj w trudnych realiach powojennej polskiej rzeczywistości pięliśmy się w mozolnym trudem po stopniach naukowej kariery.

Wiadomość o tym, że „usłużny Charon” przewiózł ks. prof. Jana Związka swą łodzią na drugi brzeg rzeki Styks, przeżyłem boleśnie. Z bólem serca wykreśliłem z mojego podręcznego spisu adresów i telefonów kolejną, tak bardzo mi bliską i życzliwą, Osobę.

Gdy w 1999 roku organizowałem Wieluńskie Towarzystwo Naukowe, na zebraniu założycielskim zaprosiłem również ks. prof. J. Związka. Wprawdzie nie mógł przybyć na zebranie, lecz podpisał deklarację członków założycieli i zapowiedział aktywną współpracę w realizacji zadań statutowych Towarzystwa. Z perspektywy ponad 20 lat działalności Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego mogę stwierdzić, iż był jednym z jego filarów, wspierał „Rocznik Wieluński” swymi opracowaniami, był aktywnym uczestnikiem ogólnopolskich i międzynarodowych sesji naukowych organizowanych przez Towarzystwo, wniósł swój imponujący wkład w naukowe dokumentowanie kościelnych dziejów Wielunia i ziemi wieluńskiej.

Od roku 2000 w zasadzie nie było w Wieluniu znaczącego wydarzenia naukowego, w którym by aktywnie nie uczestniczył ks. prof. J. Związek. A w minionych piętnastu latach Wieluńskie Towarzystwo Naukowe, któremu do 2015 roku miałem zaszczyt przewodniczyć, przejawiało wielką aktywność w realizacji swych statutowych celów. Organizowało liczne regionalne, ogólnopolskie i międzynarodowe konferencje naukowe, wydawało periodyk naukowy „Rocznik Wieluński” oraz liczne publikacje w serii „Biblioteki WTN”. W realizacji tych przedsięwzięć mogłem zawsze liczyć na bezinteresowne wsparcie ze strony ks. prof. J. Związka. I tak:

- w dniu 29 września 2000 roku na ogólnopolskiej sesji naukowej, zorganizowanej w 450. rocznicę śmierci Hieronima z Wielunia Spiczyńskiego, wygłosił referat *Parafia kolegiacka w Wieluniu w świetle wizytacji arcybiskupa Jana Łaskiego*;
- w dniu 23 października 2001 roku, na międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej martyrologii duchowieństwa katolickiego na okupowanych ziemiach polskich w latach 1939–1945, wygłosił referat: *Aresztowanie i męczeństwo kapłanów ziemi wieluńskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*;
- w dniu 20 maja 2006 roku, w związku z jubileuszem 600-lecia nadania Lututowi praw miejskich, Wieluńskie Towarzystwo Naukowe wspólnie z władzami samorządowymi gminy Lututów zorganizowało sesję popularnonaukową poświęconą dziejom tego miasta. Ks. prof. J. Związek wygłosił referat *Przeszłość kościelna Lututowa (1406–2006)*;

- w dniu 29 listopada 2008 roku Muzeum Ziemi Wieluńskiej zorganizowało sesję naukową „VII wieków kościoła farnego”. Ks. prof. J. Związek wygłosił referat *Kapituła i parafia kolegiacka w Wieluniu w połowie XVIII wieku w świetle wizytacji biskupa Ignacego A. Kozierowskiego*;
- w dniach 25–26 czerwca 2009 roku odbyła się w Wieluniu konferencja historyków – regionalistów – z Polski środkowej i Dolnego Śląska „II wojna światowa na byłym pograniczu polsko-niemieckim i w Polsce południowo-zachodniej”, zorganizowana przez Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne we Wrocławiu i Wieluńskie Towarzystwo Naukowe. Ks. prof. J. Związek wygłosił dla uczestników konferencji referat, którego treścią był list biskupów polskich do biskupów niemieckich w sprawie polsko-niemieckiego pojednania i reakcja władz PRL na ten list;
- w dniach 9–10 maja 2012 roku Wieluńskie Towarzystwo Naukowe i Muzeum Ziemi Wieluńskiej były współorganizatorami ogólnopolskiej sesji naukowej związanej z 400-leciem klasztoru sióstr bernardynek w Wieluniu. Ks. prof. J. Związek bardzo aktywnie włączył się w organizację obchodów jubileuszu 400-lecia klasztoru zarówno od strony religijnej, jak też historycznej. Na wspomnianej wyżej sesji wygłosił wiodący referat: *Z przeszłości klasztoru Sióstr Bernardynek w Wieluniu (1613–1914)*;
- 27 października 2013 roku Wieluńskie Towarzystwo Naukowe we współdziałaniu z Muzeum Ziemi Wieluńskiej zorganizowało uroczyste obchody w 50. rocznicę śmierci długoletniego powojennego wieluńskiego proboszcza, bojownika walk o wolną i niepodległą Polskę – ks. Józefa Pruchnickiego. Uroczystości rocznicowe odbyły się w klasztorze Sióstr Bernardynek. Podczas koncelebrowanej mszy św. ks. prof. J. Związek wygłosił nasyconą głębokimi treściami patriotycznymi homilię, poświęconą zasłużonemu kapłanowi. Z tej okazji Wieluńskie Towarzystwo Naukowe wydało też okolicznościowy medal pamiątkowy, a Muzeum Ziemi Wieluńskiej i Wieluńskie Towarzystwo Naukowe wydały obszerną biografię ks. J. Pruchnickiego, autorstwa ks. prof. J. Związka;
- w dniu 26 kwietnia 2016 roku Urząd Gminy Mokrsko i Społeczny Komitet Obchodów Jubileuszu 750-lecia Krzyworzeczki zorganizowały sesję popularnonaukową poświęconą dziejom tej wsi. Ponieważ koordynatorem przygotowań do obchodu jubileuszu był autor niniejszego opracowania, nie mogło więc wśród referentów zabraknąć ks. prof. J. Związka, który wygłosił referat: *Zarys dziejów wsi i parafii Krzyworzeczka*;
- w dniu 6 czerwca 2015 roku Muzeum Ziemi Wieluńskiej we współdziałaniu z proboszczem parafii pw. św. Barbary, ks. Jarosławem Boralem, zorganizowało sesję naukową poświęconą 500-leciu świątyni parafialnej oraz 130. rocznicy

urodzin Czcigodnej Sługi Bożej Matki Teresy Kierocińskiej. Ks. prof. Jan Związek wchodził wraz z innymi osobistościami w skład Patronackiego Komitetu Honorowego sesji;

- w dniu 24 czerwca 2015 roku, w ramach ustanowionego przez Sejm RP Roku Jana Długosza, Muzeum Ziemi Wieluńskiej zorganizowało ogólnopolską konferencję naukową poświęconą najwybitniejszemu z polskich dziejopisów, synowi ziemi wieluńskiej. Uczestniczyli w niej przedstawiciele świata nauki z Krakowa, Warszawy, Torunia, Opola, Białegostoku i Częstochowy, m.in. prezes PTH Jan Szymczak i sekretarz generalny Polskiej Akademii Umiejętności prof. Jerzy Wyrozumski. Konferencję poprzedziły uroczystości religijne na zrekonstruowanych fundamentach zburzonej przez Niemców w latach 1939–1940 kolegiaty wieluńskiej. Ks. prof. J. Związek przedstawił zgromadzonym uczestnikom uroczystości dzieje rodu Wieniawitów;
- w dniu 6 grudnia 2017 roku ks. prof. J. Związek przewodniczył obradom, zorganizowanej przez Muzeum Ziemi Wieluńskiej, konferencji naukowej „Wieluń w czasach Jagiellonów”.

Długoletnia, owocna współpraca ks. prof. J. Związka z Wieluńskim Towarzystwem Naukowym przejawiała się również w zasilaniu swymi opracowaniami wydawanego przez WTN „Rocznika Wieluńskiego”, na łamach którego opublikował m.in. wspomnienia wieluńskich księży z ich pracy duszpasterskiej w latach okupacji hitlerowskiej oraz z pobytu w niemieckich obozach koncentracyjnych – ks. J. Pruchnickiego, ks. Józefa Kubicy i ks. Romana Konopki.

Ks. prof. J. Związek zasilał swymi opracowaniami wydawane przez Wieluńskie Towarzystwo Naukowe we współdziałaniu z władzami samorządowymi monografię gmin powiatu wieluńskiego: Mokrska, Ostrówka, Osjakowa oraz monografię wsi Krzyworzeki.

Biorąc pod uwagę owocną współpracę ks. prof. Jana Związka z Wieluńskim Towarzystwem Naukowym oraz Jego osiągnięcia naukowe związane z dokumentowaniem kościelnej przeszłości ziemi wieluńskiej, na wniosek niżej podpisanego członkowie WTN nadali ks. prof. J. Związkowi 19 stycznia 2006 roku godność Członka Honorowego WTN. W tej uroczystości uczestniczyli również przedstawiciele częstochowskiego środowiska naukowego: prof. zw. dr hab. Andrzej Zakrzewski – dziekan Wydziału Filologiczno-Historycznego Akademii im. Jana Długosza, oraz prezes Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego – prof. zw. dr hab. Marian Głowacki.

Niezapomnianym dla mnie przeżyciem były zorganizowane w 2005 roku przez władze mojej macierzystej Uczelni – Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Filii w Piotrkowie Trybunalskim – uroczyste obchody 70-lecia mych urodzin. Było dla mnie wielkim zaszczytem, że obok władz uczelni, grona profesorskiego

i przedstawiciele władz powiatu wieluńskiego, nie zabrakło też ks. prof. Jana Związka, który przyjechał z Częstochowy do Piotrkowa, by zaakcentować swą obecnością łączność ze mną podczas tej podniosłej uroczystości, a także naukowego środowiska historycznego skupionego w Instytucie Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

W 80. rocznicę urodzin wybitnego kapłana i naukowca, z inicjatywy niżej podpisanego, zorganizowaliśmy 6 grudnia 2017 roku w Wieluniu, wspólnie z siostrami bernardynkami, piękne uroczystości jubileuszowe z udziałem przedstawicieli lokalnych władz samorządowych, przy licznym udziale duchowieństwa dekanatu wieluńskiego. Wspólna modlitwa, kwiaty, upominki, wspólnie odśpiewana pieśń urodzinowa, dopełniły uroczystości ku czci darzonego wielkim szacunkiem kapłana, Polaka patrioty, wychowawcy młodego pokolenia polskich historyków, miłośnika ojczystych dziejów i ukochanej przez Niego ziemi wieluńskiej, na drogach której ocalił swój ślad od zapomnienia.

W dniu pogrzebu, podczas mszy żałobnej odprawionej w wypełnionej po brzegi świątyni w Działoszynie, nie mogło zabraknąć przedstawicieli władz miasta i powiatu wieluńskiego, na czele z burmistrzem Pawłem Okrasą, a także byłych i obecnych członków zarządu Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego. Złożone na grobie wieńce były wyrazem hołdu dla Jego dokonań naukowych, ale także podziękowaniem za miłość, jaką zawsze okazywał do ukochanego skrawka polskiej ziemi, którym była historyczna ziemia wieluńska.